

SLIKA NA ZIDU

saša hadži tančić

Gotovo sve mi služi kao povod da govorim o ocu. Najsrećniji sam kad mislim i govorim o njemu. Ali u toj naklonosti još ima onog istog osećanja sažaljenja koje mi se javilo u dvorištu dućana kad sam ga prvi put video na visokom sedištu ambulantnih kola. Bio je tako ozbiljan, tako dirljivo ozbiljan, a ipak tako slab! Još mi je teže bilo kad sam ga zatim video zavaljenog na jastucima bolničkog kreveta. U njegovoj jedva osmehnutoj usini sasirila se mreškasta skrama krvi. Stalno je patio od srca i uvek nosio kapljice za smirenje. Držao se i za stomak, zbog kamenja u žuci.

Sećam se one večeri kad se majka vratila iz dućana, a sused u crnom odelju, kao i obično, došao da pita za očevo zdravlje. Još nam je samo on trebao u svoj našoj nesreći (Kad čovek vidi tuđu nesreću, zaboravlja na svoju, govorio je otac bolesnim glasom). Ne znam zašto, tada sam prvi put zaželeo da ovekovečim njegov lik. Predložio sam mu da naslikam njegov portret.

Do tada, slikao sam samo pejzaže; reke i potoke pod beskrajnim nebeskim ogledalom; zajapurene brežuljke i uznenirena polja; planine su bile moja oopsesija.

Latio sam se posla s najvećom nadom da će to, jednom reči, biti genijalno delo! Ne treba mi zameriti što sam tako mislio, mladi ljudi najčešće misle da je sve što urade — genijalno. Već sutradan, soba je bila prepuna najneophodnijeg slikarskog pribora, zamazana bojama i polivena vodom. Dok je to majku ljutilo, uživao sam u tome. Rad kicićom me općinjava.

Radim sporo i dugo. Slikao sam s teškim naporom, znajući da se iz te muke rada lepota moje nove slike. Prateći me u radu otac je govorio da slika mora uspeti. Posle ovih reči, kao da se prisećao nečega — napuštao je smiren i dobrodošan ton iskrenog razgovora i uzimao novi, nadmen, tajanstven, koji me je plasio. Zar se bojao da neću uspeti? Video sam kako steže usne i sleže ramenima. Povlačio sam kratke, zatim dugе poteze kicićom na čistom platnu. Tek se naziralo, bio sam uveren, njegovo bolesno lice.

Slikajući, govorio sam mu:

Oče, otkrivaju te zapravo oči. One su dva bela goluba; kao dve pijavice; kao dva tanušna neba. Dva mala i prokokcana bogatstva. Naslikaću njihovu pakost crvenom bojom. Njihovu sreću — okerom. Nadu da ćeš ozdraviti — ljubičastom. Tvoje su oči izliveni kuršumi. One govore: dogodiće se nešto strašno. Zar su to uopšte oči?

Kao za sebe, odgovorio mi je:

— Moje su oči dva crna groba.

Nikad praznih ruku nije dolazio kući: nosio je mrežaste torbice pune paketa i paketića, drške su mu rezale ruke zbog te-

žine. Na sto presvučen šarenom mušemom, na koju su stalno sletale muve, stavljao je kupljene stvari, a majka ih smeštala u svetli kredenac. U dućanu, naročito u izlogu, svuda su bile ceduljice s ispisanim cenama. Mnogo puta pomogao sam ocu, jedva vireći iza velike tezge odakle je blistalo moje nasmejano lice. Do podne sam ga zamenjivao, a zatim kanapom pričvršćivao komad kartona na kome je mastiljavom olovkom, očevom rukom bilo ispisano: »Prekid zbog ručka«. Svuda na stvarima poigravala se prašina, koju sam otresao kad bi kroz visoki prozor, sa sunčevim zracima kao snop žučkaste boje, pirnuo hladan vetrič, spolja. Otac je popodne dolazio, ostajući do kasnu uveče, bez obzira da li ima ili nema mušterija. Da se vraća, majka i ja smo znali po otegnutom njegovom kašlu.

Uspomene na dane dečakovanja preplitao sam s tankim linijama boja, slikajući očev lik. Ponekad sam mu se unosio u lice, ponekad udaljavao od platna i čitav sat stajao gledajući unezvereno po sobi. Radio sam do iznemoglosti. Ponekad, pokreti mojih prstiju ličili su na pokrete pri grebanju. Umetnost je oblik stvaranaja. Sav moj stvaralački rad je, u stvari, tražanje za smislom življenja. Volim sve što je od života. Previše volim život.

Očevo lice beše čudno i čarobno ogledalo u kojem se čisto i sjajno otkrivala njegova mračna duša. Na njemu su se ukrštale misli i zvuci. Lice je otkrivalo misaonu igru u glavi. Zar sve što nas oduševljava i boli nema boju lica?

Prolazili su dani. Bili su to naizmenično časovi sreće, ushićenja, žalosti i bezumlja, dolazili su i drugi, monotoni, teški. S vremenom na vreme pomislio sam da me otac poštuje i voli; ponekad mi se, opet, činilo da me mrzi i sažaljeva. Tako sam čas veću važnost pridavao slikanju, čas ocu, ali sam se najviše bojao sebe. Kao da sam slutio da sve neće biti u najboljem redu.

Mesec dana trajao je prekid rada na slici, zbog pogoršanja očeve bolesti. U bolnici su govorili: stanje je kritično. Majku sam našao u hodniku. Pored nje su bili rođaci. Lekar u belom mantelu sedeо je na klupi, oborenje glave. Neprestano smo pitali: — Kako je? Odneli su ga zbog transfuzije, odgovarali su neki. Kroz prozor se video posiveli bolnički park. Portret mora biti dovršen, kazao mi je otac, posle mesec dana, u sivom bolničkom hodniku koji je zaudarao na lekove i bolesti. Pored nas su prolazili bolničari i lekari. Odnekud se čulo lupanje štaka o pod. U daljinu su se pomolili bolničari s nosilima... osetio sam se suvišan u ovom svetu.

Nastavio sam rad na portretu, stalno strepeći da me smrt ne pretekne. Ležeći pored njega u sobi, osećao sam kako u ocu smrт raste i bije. Umesto oca gledao sam gomilu ljudskih otpadaka. On je gotovo spavao predsmrtnim snom, gotovo nesvestan, raspojasan, slobodan. Umro je posle duge i iscrpljujuće bolesti, znam da će govoriti rođaci, dok im se za obuću bude lepi lo gusto blato koje neće moći da zaobiđu idući za škriputavim crnim kolima. Tamo gde ćemo stići biće prava pustara, bez sume, bez puta, bez svetla, samo će stršiti mali iskrivljeni krstovi i potamneli spomenici. O svemu tome mislio sam slikajući očev portret.

Pala titrava zavesa monotone kiše, naplavljena zemlja. Oblaci pod krovom do visine vrata nagusto se natiskli uz čadave zidove očevog doma. Unutra, slikam njegov portret, želeteći da izrazim onu najtamniju njegovu misao. Boje istiskujem iz tuba, mešam ih prenoseći s gomilice na gomilicu. Po sivoj površini platna razaznaju se izmešane boje, nevidljive i nalik na duge konce. Otac ne shvata, kakvo zadovoljstvo nalazim u običnom istiskivanju boja! Obesio ruke niz kolena, pokunjen od bolesti i umora, lepo gleda naoko i ništa ne vidi. Ūkočenim i rastavljenim prstima prebira tamnu kožetinu zatrnule butine, proteže obe noge.

Prozorsko okno škriputavalo se otvara i zatvara. Otac iščekuje: misli da će nekako na nekoj strani puknuti staklo. Sećam se da sam u detinjstvu davao osakacene muve srebrnim pauciima u rupama na zidu ispod škriputavih prozora i vrata. Ispred njih po-ređani su lonci s cvećem, najviše bosiljak i muškatla. Leže tu godinama gomile starih vreća, nekoliko slika svetaca s razbijenim stakлом, zardžali limeni predmeti, obruči, kutije, kante, cigle, izlizani tronožac, krpe, žice. Osećam neku opasnost: kad otac umre, raspilnuće se sve to i nestati s njim u prahu.

Svaki dan je donosio dirljiva iznenađenja. Ponekad, vraćao sam se započetim platnima i iznova pokušavao da ih dovršim, radeći više radi odmora nego iz neke stvarne potrebe i inspiracije. Majka bi ponekad razgledala te »sličice« da izabere one koje bi prijateljicama najlakše prodala. Predlagala mi je da sa slikama »isteram« tamne i sive boje, jer se one mnogima ne svidaju. Prigušena svetlost uvek je ležala na mojim platnima; strugao sam boje s njih ne bih li kasnije uneo svetlijе tonove, ali bojama i linijama uvek sam dočaravao najdublja raspoloženja svoga bića.

Navračali su ljudi u našu kuću da posmatraju moj rad. Bilo je obnevidelih starica, bliže i dalje rodbine, a i dece, gurajući jedno drugo u led, stalno su se uokolo vrzimala. No, rad na očevom portretu tekao je neometan bilo čijim prisustvom. On i ja bili smo uvek sami u sobi. Ponekad, duševna potištenost za vreme rada sputavala mi je ruke. Vraćao sam se tada nežnim poljima, pustinim ulicama i zabitnim lokalima, izbegavajući ljudi, a zatim ponovo slikao. Očevo lice mirisalo je tugom i nemoci.

Kako da dočaram njegov savršeni oblik? Kako da ga potčinim zakonima umetnosti, slikarskog umeća, munjevitim promenama vremena? Uvek postoji granica između onoga što je zahva-

tio potez kićice i onoga što je ostalo nezabeleženo tankom linijom boje. Kako savršeno da uskladim bezgraničje stvarnog i naslikanog njegovog lika? Tako sam razmišljao slikajući ga i odgovor sam pokušavao da pronađem u procesu rada. Otac je tada promuklo pevač nepoznatu narodnu pesmicu. Meni je ona zvučala kao pesma kojom se čovek na umoru opršta od neveselog našeg sveta.

Bojim se da će i majka izgubiti zdravlje peruci rublje našoj razgranatoj porodici. Prala je ponjave i kecelye i okrvavljen očeve rublje, a uveče čujem iz sobe zvuk, kao da ju je neko bacio na krevet, premorena, odmah bi zaspala. Dok je izjutra sa štednjaka izbjigala para, zgrčena, ruku među kolenima, spavala je poprečke na slammjači, prekidajući san kratkim trzajima. Pošle očeve smrti kako će nam biti, snuženo je pitala ponekad, bojeći se da to glasno izgovori. Moj odgovor bila je slika na kojoj sam radio. Oca je tresla groznica. Brijao sam ga svakog jutra, a njegovo lice učinilo mi se strašno, puno uznenirenosti i straha, strogi i gorko kao pelin. — A ta devojka za koju si se vezao, je li ona slika? Kakva je to devojka, tada me je zapitkivao smeršći se ispod belog penastog brka. Nikada mu nju nisam spominjao, ali mi je ona uvek u takvim momentima bila u pameti. A zatim: samo bi negde išao i sedeо pod drvetom, sred noćne tišine.

Sada, međutim, on želi samo da ostane na tom mestu, u krevetu, ništa da ne čini, ništa da ne misli, ništa da ne pita; pa ni da živi, čini mi se, više ne želi.

Jednog dana, slika bi završena. Obavestih majku o tome i ona uđe. Mislili smo da proslavimo okončanje rada na slici. Mislio sam da će to biti najlepša slika na svetu.

Ali, u jedan tren, sve to odnese kobno saznanje! Majka skinu čaršav koji sam, da trenutak bude svečaniji, prekrio platno. Zagonetna misao kresnu u izrazu njenog zaprepašćenog lica. Pogleda me očajnim, uzbudjenim pogledom punim straha i oproštaja u isto vreme. Otac i ja ništa još nismo shvatali.

Ali, zar ne vidiš, zar ne vidiš! — vikala je — Zar ne vidiš! to nije on. Na slici nije portret tvog oca... To nije on...

A ono što sada sigurno znam i što sam zapamtio za sva vremena, kazala je drhtavo i puna suza:

— To nije njegovo lice! Zaboga, to si ti na slici! ...

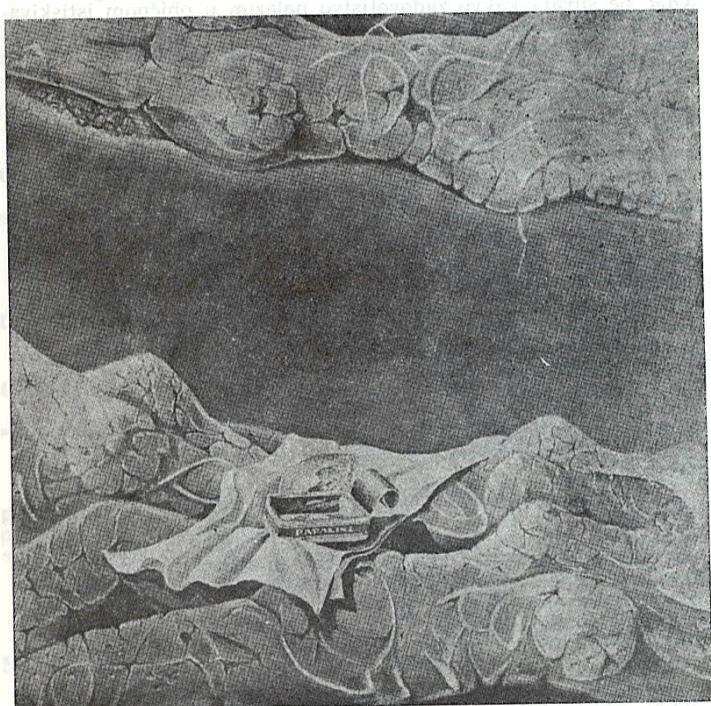
To si ti, to si ti, odjekivalo je u meni. Osetio sam da je ono što sam dugo slatio — najednom došlo. Dalje je sav moj život tekao kao u zanosu. I sad ne znam šta se to sa mnom zbiva. Živim u uverenju da nisam imao vere u sebe i ono što radim.

Otada, načinio sam, čini mi se, bezbroj portreta i naslikao mnogo lica, sasvim neslična mome, neka sasvim odvratna i gruba, neka sasvim lepa i neobična, ali sam uvek na slikama, na kraju, viđao svoje lice. Da li treba da mrzim sve te slike?

Ja ih, međutim, ne poričem. Zapravo, ja sam oduvek čeznuo da u drugima otkrivam sebe.

Oca je ovo sasvim porazilo. I uzralo njegovu smrt. Umro je iste noći, a kada sam se, sutradan, probudio u ranu zoru, činilo mi se da je naslikano lice bilo stvarnije nego lice mog zauvek usnulog oca.

Sunce još uvek bleski na firmi iznad očevog dućana, u kojem se majka i ja premaramo radeći. Još uvek koračamo istim ulicama, odlazimo rano izjutra i vraćamo se kasno uveče. Ponekad mi se učini da će se otac pomoliti iza nekog čoška...

milan mijačević: propria causa, 1976, ulje na platnu

vidan napredak u pisanju

miljurko vukadinović

ZIMSKI ORGAZAM: ĐAVOLSKO PISANJE

Kad smo malo pre govorili
O tvom telu
Napravili smo čudan korak
Neposredno ka snu ka snu
Potpisnika ovog uzbudženja
Koje piše KNJIGU ZIME
Na mnogo ledenih jezika
O orgazmu tela i duše piše
I sporazumu istih sa đavolom piše
U telu u tvom telu piše
Zimu

ORGAZAM LETNJI: JURNJAVA

I tih nekoliko krvavih krpica odbaci
Skinji taj tradicionalni dezen
Sa sebe sve bolove
U koje se dobro umotovaš
Svakodnevno u ljusturi čekajući
S tih nekoliko krpica
Koje bih ja smesta pocepao
I zapalio pa bi se
Formirao bi se plamen

O kako bismo jurnuli
I njega kako bismo

ODGOVOR NA PESMU »PEPEO U IZOBILJU« MILJUKA VUKADINOVICA

I

Pepeo u izobilju
Pokriva moju glavu

U očima ima ga
Ponajviše

Mogao bih
Da odgovorim
Na vaše pitanje:

Pepeo potiče
Od svega što dottičem:
Jabuke Tvog vrata
Pisma koje ti pišem
Uglavnom je iz knjiga
Kojima se noću vraćam

II

Napunio sluh
Noge zatrpaо
Izmenio ruke
Prste izmenio
Ne pomeraš se više
Na njihov nesiguran dodir